

چه کسانی در اقتصاد ایران مالیات نمی‌دهند؟

مهناز اعتدالی

بعد از شوک در مانی بنزینی و اعتراض‌ها به چگونگی ارائه بسته معیشتی، خبری که این روزها در خروجی رسانه‌ها موج آفرینی می‌کند ارائه زود هنگام جزئیات جدول‌های کلان لایحه بودجه ۹۹ و گروه‌های معاف از مالیات است که بنا به گفته رییس سازمان برنامه و بودجه قرار است لایحه‌ای با اصلاحات ساختاری و قطع وابستگی به بودجه جاری باشد.

در سال آینده دولت برای اداره کشور بدون اتکا به درآمدهای نفتی حداقل نیازمند به ۱۵۰ هزار میلیارد تومان درآمد مالیاتی دارد زیرا در سال جاری به دلیل محقق نشدن درآمدهای نفتی با کسری قابل توجه در آمدی روبرو شده به همین علت به دنبال پیدا کردن راه حل جایگزین از طریق سایر درآمدها است اما در نقطه مقابل بایک گسل بزرگ به نام فرار مالیاتی مواجه است که هر هاد ژ پندسوز بر اقتصاد و دارایی در مورد میزان فرار مالیاتی ثبت شده در اقتصاد ایران یاد آور شده که بر آوردها عددی بین ۳۰ تا ۴۰ هزار میلیارد تومان را نشان می‌دهد.

یکی از پیشنهاد های ارائه شده در لایحه بودجه ۹۹ برای افزایش درآمدهای مالیاتی، سناریوی ۱۶۰ هزار میلیارد تومان (به غیر از درآمدهای گمرک) است که رشد ۲۶ درصدی نسبت به مصوبه سران قوادر قانون بودجه ۹۸ را نشانده گرفته ولی حتی در صورت تحقق آن باز هم نسبت به ارقام قانون برنامه ششم توسعه عقب ماندگی دارد.

دولت در سال جاری با کسری بودجه ۱۵۰ هزار میلیارد تومانی روبرو است که عمده این کسری بودجه به دلیل محقق نشدن درآمدهای نفتی که بر این اساس به دنبال راه‌حلی برای جایگزین کردن درآمدهای پایدار به جای درآمدهای نفتی است.

بر همین اصل محمدباقر نوبخت رییس سازمان برنامه و بودجه در مهرماه سال جاری عنوان کرد «سه منبع جایگزین نفت خواهد شد؛ مازاز حجم قابل توجهی از پارانته‌های پنهانی که در حامل‌های انرژی وجود دارد می‌توانیم استفاده کنیم و بخش دیگر که عمده کار ما است مالیات‌ها است. بخش دیگر از درآمدهای جایگزین نفت نیز از محل مولدسازی به دست می‌آید که آن نیز به تصویب رسید.»

پیرو آن نیز رئیس‌جمهور در سفر خود به استان کرمان در مورد درآمدهای مالیاتی سال آینده، گفت «بالاترین مالیاتی که پیش‌بینی می‌کنیم سال آینده می‌توانیم دریافت کنیم ۱۵۰ هزار میلیارد تومان است.»

از سوی دیگر در آستانه تکمیل پازل بودجه ۹۹، برخی گمانه‌زنی‌ها از نرخ‌های بالای ۱۰ هزار تومان و حتی ۱۱ هزار تومان برای نرخ تسعیر دلار در بودجه سال آینده خبر می‌داد که رئیس کل بانک مرکزی در این مورد با قاطعیت یادآور شد «در سال ۹۹ نیز نرخ تسعیر دلار همان ۴۲۰۰ تومان خواهد بود.»

مسئله مهم در این نرخ تسعیر بودجه است که تصمیم‌گیری در مورد آن گویا در دولت به نتیجه نرسیده و به شوری عالی هماهنگی اقتصادی واگذار شده اما آنچه که حایز اهمیت توجه به این نکته است که علاوه بر نرخ تسعیر دلار

۴۲۰۰ تومانی، صفر شدن سهم صندوق توسعه ملی از محل فروش نفت در بودجه ۹۹، جمله سیاست‌های خاص دولت برای سال آینده است.

مستندات و پیش‌نویس لایحه بودجه ۹۹ نشان می‌دهد که منابع قابل تحقق برای دولت رقم ۴۲۰ هزار میلیارد تومان است که نسبت به رقم ۳۸۶ هزار میلیارد تومان تعدیل شده در شورای عالی هماهنگی اقتصادی سران قوا ۸۰٫۷ درصد رشد را نشان می‌دهد ولی در مقایسه با ۴۴۸ هزار میلیارد تومان بودجه سال جاری با کاهش شش درصدی همراه است. بر اساس این پیش‌نویس لایحه برای منابع صادرات نفت حدود ۱۰ تا ۱۲ میلیارد دلار تعیین شده، همچنین حدود ۳۰۲ هزار میلیارد تومان یارانه آشکار برای سال آینده پیش‌بینی شده است که ۱۸۶ هزار میلیارد تومان آن به صورت نقدی و غیر نقدی میان خانواده‌ها توزیع می‌شود، در حوزه درآمدها که شامل مالیات، گمرک و موارد دیگر می‌شود بر آوردهای اولیه نشان از رقم ۲۴۶ هزار میلیارد تومان را می‌دهد که بارشد ۲۴ درصدی همراه است. در این زمینه برای بخش مالیات در سال ۹۹ پیش‌بینی هانشان می‌دهد که ۱۶۵ هزار میلیارد تومان قابل وصول باشد که رشد حدود ۳۰ درصدی را نشان می‌دهد.

در حوزه درآمدهای گمرک نیز ۳۸ هزار میلیارد تومان در نظر گرفته شده که این امر خبر از رشد ۱۳۹ درصدی می‌دهد. در بخش سایر درآمدها که شامل درآمدها دستگاه‌ها، سود سهام شرکت‌ها و سایر است در رقم ۴۸ هزار میلیارد اعلام شده، اما بررسی هانشان می‌دهد که کاهش درآمدها و منابع سربه سر مانند آنچه که در سال جاری اتفاق افتاد در جریان باشد.

در مورد واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای نیز رقم ۱۲۰ هزار میلیارد تومان برای صادرات نفت، فروش اموال و واگذاری طرح‌ها در نظر گرفته شده که آمارهای اولیه در این زمینه نشان دهند ۱۰۰ درصد رشد در این بخش است.

تحقق در آمدنفتی

همچنان در صدر بودجه ۹۹

دولت این بار نیز بر خلاف اظهارات قبلی خود مبنی بر عدم اتکاء به درآمدهای نفتی و جایگزینی درآمدها پایدار و مستمر برای سال آینده، پیش‌بینی فروش ۸۷۰ هزار بشکه نفت را برای سال ۹۹ درج کرده و این در حالی است که به دلیل تحریم‌ها در سال جاری تنها حدود ۳۰۰ هزار بشکه نفت روزانه به فروش رسیده است اما با چشم‌پوشی از این واقعیت تنها به منظور تراز کردن بودجه، پنهان کردن کسری آن و توجیه هزینه‌های خود، اعداد بالاتری را برای بودجه سال بعد در نظر گرفته است.

بر اساس اعلام رییس سازمان برنامه و بودجه در آمد سالانه کشور از فروش نفت حدود ۱۰ تا ۱۲

میلیار دلار در سال جاری و آینده پیش‌بینی شده است که با این احتساب، دولت باید در سال جاری بیش از ۳۰۰ هزار بشکه نفت به فروش برساند تا بتواند در آمد در نظر گرفته شده در این بخش را محقق کند. در این زمینه بر اساس پیشنهاد دولت برای اصلاح قانون بودجه ۹۸ که در جلسه شورای عالی هماهنگی سران قوا در اوایل سال ۹۸ به تصویب رسید، میزان درآمدهای نفتی از ۱۵۸ هزار میلیارد تومان به حدود ۶۱ هزار میلیارد تومان کاهش یافت. کارشناسان حوزه نفتی معتقدند تنها در یک صورت امکان تحقق درآمد ۸۷۰ هزار بشکه نفت برای سال آینده وجود دارد

و آن برداشتن تحریم‌هاست، اما آنچه که اکنون مناسبات دیپلماسی نشان می‌دهد فشار حلقه تحریم‌ها به صورت فزاینده‌ای در حال گسترش است. بر این اصل با توجه به پیش‌بینی‌ها باید بین ۸۰۰ تا ۸۰۰ هزار بشکه روزانه نفت به فروش برسد که دستیابی به آن دور از واقعیت است.

محمد حسینی عضو کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس در گفت‌وگو با فارس، اعلام کرده «مفروضات بودجه شرکت‌های دولتی در لایحه‌ای که دولت ارسال کرده است به ویژه در حوزه‌های نفت کاملاً مشخص است به طوری که دولت بنا دارد برای سال آینده ۵۰۰ هزار بشکه نفت با قیمت ۵۵۰ دلار بفروشد ضمن اینکه قیمت ارزی که دولت برای سال آینده در نظر گرفته، ۱۱ هزار تومان که هم اکنون بر اساس خبری که گرفته‌ام دولت بنای اصلاح این لایحه را دارد و تعداد صادرات بشکه‌های نفت در هر روز تغییر کرده و به ۸۷۰ هزار بشکه رسیده است که عملاً این موضوع باعث ایجاد افزایش در اعداد و ارقام لایحه خواهد شد. این در حالی است که میزان فروش نفت در بودجه سال جاری یک میلیون و پانصد هزار بشکه بود.»

از سسوی دیگر آمار ارائه شده در مورد عملکرد بودجه شرکت‌های دولتی در شش ماه نخست سال جاری از سهم ناچیز شرکت نفت و شرکت گاز با

درآمد ۱۲۰ هزار میلیارد تومان در سال جاری و ۱۱۷ هزار میلیارد تومان در سال آینده، در حالی است که در بودجه سال جاری ۱۱۷ هزار میلیارد تومان درآمدهای نفتی در نظر گرفته شده است.

درآمد ۱۲۰ هزار میلیارد تومان در سال جاری و ۱۱۷ هزار میلیارد تومان در سال آینده، در حالی است که در بودجه سال جاری ۱۱۷ هزار میلیارد تومان درآمدهای نفتی در نظر گرفته شده است.

درآمد ۱۲۰ هزار میلیارد تومان در سال جاری و ۱۱۷ هزار میلیارد تومان در سال آینده، در حالی است که در بودجه سال جاری ۱۱۷ هزار میلیارد تومان درآمدهای نفتی در نظر گرفته شده است.

درآمد ۱۲۰ هزار میلیارد تومان در سال جاری و ۱۱۷ هزار میلیارد تومان در سال آینده، در حالی است که در بودجه سال جاری ۱۱۷ هزار میلیارد تومان درآمدهای نفتی در نظر گرفته شده است.

درآمدهای نجومی خبر می‌دهد. بر این اساس شرکت مادر تخصصی ملی نفت ایران در این مدت ۲۶۳ هزار و ۶۱۹ میلیارد تومان درآمد داشته است. همچنین شرکت ملی گاز ایران نیز ۲۱ هزار و ۱۱۷ میلیارد تومان درآمد کسب کرده است.

اما از این میزان تنها شرکت ملی نفت از محل سود حاصله بالغ بر سهم ۳۳۴ میلیارد تومان به دولت داده و ۸۸۰ میلیارد تومان نیز مالیات پرداخت کرده است. همچنین مالیات شرکت ملی گاز نیز ۱۰۵ میلیارد تومان گزارش شده است ولی در این بین برای سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی با درآمد ۲ هزار و ۳۴۹ میلیارد تومانی تنها ۷ میلیارد تومان و شرکت ملی صنایع پتروشیمی با کسب ۶۷۳ میلیارد تومان در این گزارش، عملکرد مالیاتی «صفر» به ثبت رسیده است.

چه گروه‌هایی معاف و بادر حال فرار از پرداخت مالیات هستند؟

گفته می‌شود ۳۵ درصد از اقتصاد ایران معاف از پرداخت مالیات هستند. در این زمینه امید عالی پارسا رییس سازمان امور مالیاتی می‌گوید «۳۵ درصد از اقتصاد کشور همچون بخش کشاورزی، فرهنگ، صادرات، مناطق آزاد و ویژه از مالیات معاف است، آن هم یک معافیت کلی که مشخص نیست چگونه است.»

سید حسن موسوی فرد، کارشناس اقتصادی نیز در برنامه پایش در خصوص بازنگری در معافیت مالیاتی به صراحت اعلام کرد «بر اساس گفته مسئولان سازمان امور مالیاتی، فرار مالیاتی در کشور بین ۵۰ تا ۵۰۰ هزار میلیارد است. اما بر اساس تحقیقات صورت گرفته، این رقم تا ۱۰۰ هزار میلیارد تومان هم گمانه زنی می‌شود. بر اساس تولید ناخالص داخلی کشور، که ۴۲۰ میلیارد دلار است و یاد نظر گرفتن ۲۰ درصد این مبلغ به عنوان مالیات، در حدود ۱۴۵ هزار میلیارد تومان باید در کشور مالیات پرداخت شود که در حال حاضر اینگونه نیست.»

کارت‌های بازگانی اجاره‌ای در صدر فهرست سیاه فرار مالیاتی قرار دارند. بر اساس آخرین اظهار نظر حیدر ضاهدقانی نیا سخنگوی ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ۲۸ هزار میلیارد تومان فرار مالیاتی وجود دارد که همه آن‌ها به دلیل صدور کارت‌های یک‌بار مصرف با همان کارت‌های اجاره‌ای بازگانی است.

در تیره‌های بعدی فرار مالیاتی باید از پزشکان و وکلانام بر د، وکلای پزشکان جزو صنف پر درآمد در کشور هستند که با توجه به اطلاع از قوانین، فرار مالیاتی گسترده‌ای نیز دارند. طبق پژوهش سازمان امور مالیاتی، ۸۵ درصد از وکلای مالیات نمی‌دهند. بر اساس آنچه که موسوی فرد اعلام کرده مقدار مالیاتی که دندان پزشکان و پزشکان متخصص باید بپردازند ۷ هزار میلیارد تومان است و این در حالی است که رقم مالیات پرداختی توسط دندان پزشکان و پزشکان متخصص بسیار کمتر از این میزان است. در مورد رقم فرار مالیاتی وکلانین بر آوردهانشان می‌دهد و کلایا باید ۱۲ هزار میلیارد تومان مالیات پرداخت کنند که در سال ۱۳۹۶ فقط ۲۴۰ میلیارد تومان پرداخت کرده‌اند.

در مرحله بعد باید از فرار مالیاتی ۳۰۰ هزار و نیمه‌میلیارد که بر خوردار نام برد که در این زمینه رییس سازمان امور مالیاتی کشور می‌گوید «این افراد میلیون‌ها درآمدها را در اختیار دارند و در ۵۰ درصد آن‌ها مودی مالیاتی نیستند؛ در واقع این افراد در سازمان امور مالیاتی هیچ پرونده‌ای ندارند.» مالکان خانه‌های خالی نیز که بر اساس قانون باید مالیات بدهند در ریف بعدی فهرست فرار مالیاتی قرار دارند. طبق آمار حدود ۲۶ میلیون مسکن خالی از سکنه در کشور وجود دارد که به دلیل عدم توانایی در شناسایی آنها، دولت نمی‌تواند مالیات در نظر گرفته شده در قانون را از آنها اخذ کند.

اهالی هنر و فرهنگ اما معاف از مالیات هستند که این روزها مورد توجه سیاسی بسیار قرار گرفته

اند. پس از آن که معاون رییس جمهوری و رییس سازمان برنامه و بودجه از مخالفت دولت با طرح پیشنهاد حذف معافیت مالیاتی هنرمندان در پیش‌نویس لایحه اصلاح برخی قوانین و مقررات مالیاتی خبر داد و دولت معافیت مالیاتی گروه‌های فعال فرهنگی، هنری و رسانه‌ای را تمديد کرد، عده ای این قانون را که شامل طیف گسترده‌ای از اعضا (۱۵۰ هزار عضو خانواده فرهنگی) می‌شود، به بهانه دریافت دستمزدهای نجومی چند سلبریتی، خیانت به بیت‌المال قلمداد کردند.

آمار اعلام شده حاکی از آن است که کل درآمد مالیاتی از بخش فرهنگ حدود ۳۰۰ میلیارد تومان تخمین زده می‌شود که در مقایسه با فرار مالیاتی پزشکان و وکلای قابل مقایسه نیست.

بر اساس بند (ل) ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم، کلیه فعالیت‌های انتشرتاری، مطبوعاتی، قرآنی، فرهنگی و هنری دارای مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از سال ۱۳۸۰ معاف از مالیات (مشمول مالیات بانرخ صفر در صد) هستند. این قانون معافیت مالیاتی شامل ۱۰ هزار ناشر، ۱۵۰۰ کتابفروشی، ۲۵۰۰ موسسه قرآنی، ۸۰ هزار فعال قرآنی، ۲ هزار گروه هنری و تجسمی و تاتر در کشور، ۸ هزار رسانه مکتوب و مجازی و ۳۰ هزار بیمه شده صندوق اعتباری هنر از اصناف سینما، تاتر، نشر و رسانه می‌شود که در این بین با

مصادره به مطلوب و جوسازی عده‌ای خاص برای رسیدن به اهداف سیاسی، ممکن است با توجه به پیش کشیدن بحث «پیش‌نویس لایحه اصلاح برخی قوانین و مقررات مالیاتی» از ادک امتیاز داده شده محروم شوند.

البته در این بین هستند کسانی که باید دید کارشناسی و فارغ از اهداف سیاسی موضوع را دنبال می‌کنند در این مورد حسن موسوی فرد، کارشناس اقتصادی معتقد است «درخواست وزیر ارشاد در

مورد معافیت مالیاتی هنرمندان تعجب برانگیز است. چرا که این قشر پر درآمد هستند. به عنوان مثال هنرمندانی که فعالیت‌های تبلیغی دارند، درآمدها بسیار زیاد است. بنابراین این درخواست وجهی ندارد. البته همه هنرمندان نیز درآمد بالایی ندارند و بسیاری هان منظور است. مالیات مسئله‌ای نیست که در آن تبعیض قائل شده، به خصوص در صنفی که پر درآمد هستند.»

گروهی نیز بر این باورند که این استدلال قابل تعمیم به همه کسانی که ذینفع اقتصاد فرهنگ و هنر هستند نیست. در نظر گرفتن مالیات پلکانی و در نهایت اظهار نامه مالیاتی بانرخ صفر و نه معافیت می‌تواند برای این قشر فرهیخته ملاک قرار گیرد تا گردش مالی آنها برای حاکمیت شفاف‌تر روشن شود. بنابراین نباید عده‌ای از این معافیت که ویژه خواری محسوب می‌شود سودهای کلان به جیب‌بزنند.

در پیش‌نویس یکی از تصره‌های لایحه بودجه ۹۹ عنوان شده «تمامی فعالیت‌های انتشاراتی و مطبوعاتی، فرهنگی و هنری دارای مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مشمول ۵۰ درصد معافیت مالیاتی می‌باشند.» اما بدستور رییس سازمان برنامه و بودجه این بند حذف شد. بر این اصل فعالیت‌های پیش گفته که امکان از معافیت صد درصدی برخوردار خواهند بود.

در این زمینه نوبخت روز گذشته تاکید کرد «بخشی که باید از معافیت مالیاتی مستثنا شده یا تقلیل پیدا کند، بخش فرهنگ و هنر نیست، حتی ما باید اگر می‌توانیم در این رابطه مالیات منفی هم داشته باشیم. یعنی مساعدت‌هایی را به عنوان «یارانه» پرداخت کنیم، نه اینکه از این بخش حساس و ارزشمند فرهنگ و هنر، بخوابیم مالیات بگیریم به همین دلیل دولت مخالف حذف معافیت مالیاتی اصحاب فرهنگ و هنر است.»

در تیره بعدی فهرست معاف از مالیات‌ها، از مناطق آزاد به عنوان دروازه معافیت مالیاتی نام برده می‌شود که با وجود برخورداری از مزیت‌های

دولت برای سال ۹۹ فروش ۸۷۰ هزار بشکه نفت را پیش‌بینی کرده و این در حالی است که در سال جاری روزانه تنها حدود ۳۰۰ هزار بشکه نفت به فروش رسیده، اما دولت به منظور تراز کردن بودجه، پنهان کردن کسری آن و توجیه هزینه‌های خود، اعداد بالاتری را برای بودجه سال بعد در نظر گرفته است

بسیار زیاد دولت آنها را از فهرست دریافت مالیات معاف کرده است. مناطق آزاد ابتدا قرار بود تنها در ۳ نقطه مرزی ایجاد شود ولی بر اساس تبصره ۱۹ قانون برنامه اول توسعه، به دولت اجازه تأسیس منطقه آزاد، کیش، قشم و چابهار به عنوان نخستین مناطق آزاد تجاری - صنعتی داده شد. اما در دهه ۸۰ شمسی، به ترتیب مناطق آزاد ارس، اروند، انزلی، ماکو و فرودگاه امام خمینی (ره) و در نهایت منطقه آزاد مکران نیز به فهرست مناطق آزاد کشور افزوده شدند.

بنابه گزارش دبیر خانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی، متوسط صادرات مناطق آزاد نسبت به صادرات کل کشور از سال ۱۳۹۲ تاکنون، تنها ۱٫۶٪ بوده که نشان از ناکامی مناطق آزاد در تقویت صادرات کشور دارد. این در حالی است که از سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ همواره میزان واردات کالا به مناطق آزاد نسبت به صادرات، برتری قابل توجهی داشته است؛ تا جایی که در مجموع سال‌های مذکور، مناطق آزاد در مقابل ۴ میلیارد و ۸۳ میلیون دلار صادرات، ۹ میلیارد و ۴۳۴ میلیون دلار واردات کالا داشته‌اند!

گزارش دستاورد این مناطق در ۳۰ سال گذشته نشان می‌دهد که حتی برخورداری از مزیت‌های نابی همچون نیروی کار ارزان، کاهش قابل توجه ارزش پول ملی و پتانسیل جغرافیایی بی‌ نظیر هم نتوانسته جای صادرات را با واردات کالا تغییر دهد و تنها دستاورد این مناطق استفاده از رانت ناشی از معافیت مالیاتی است. به گفته سید حسن موسوی فرد، کارشناس اقتصادی تنها در یک زمینه ۲۸۰ شرکت در یک بلاک در منطقه آزاد کیش ثبت شده است تا معافیت مالیاتی این مناطق استفاده کنند. در جایگاه سوم موسسات خیریه و عام‌المنفعه قرار دارند که بر اساس بند ط ماده ۱۳۹ قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۳۱ تیر ۱۳۹۴ معاف از مالیات هستند. آمار دقیق از تعداد خیریه‌ها وجود ندارد اما تعداد موسسات خیریه به سازمان‌های مردم نهاد و سمن‌ها که در پایگاه اطلاع‌رسانی خیریه‌ها به ثبت رسیده است تا تاریخ ۱۱ آبان ماه سال جاری، حدود ۲۲ هزار و ۹۰۷ موسسه اعلام شده است.

تنها ۷۸ هزار میلیارد تومان مالیات وصول شده است!

جزئیات عملکرد ۷ ماهه بودجه سال ۹۸ نشان می‌دهد در این مدت حدود ۷۸ هزار میلیارد تومان درآمد مالیاتی وصول شده است. این در حالی است که طبق مصوبه سران قوا درآمدهای مالیاتی برای سال جاری ۱۲۷ هزار میلیارد تومان تعیین شده که تحقق این میزان نسبت به رقم مصوب ۶۱٫۶ درصد و نسبت به قانون بودجه (۱۴۰ هزار میلیارد تومان) حدود ۵۵ درصد آن محقق شده است. در قانون بودجه سال جاری درآمدهای مالیاتی ۱۷۲ هزار میلیارد تومان مصوب شد که ۳۲ هزار میلیارد تومان آن سهم درآمدهای گمرکی از محل واردات و سایر مباحث است که عملکرد هفت ماهه درآمدهای گمرکی نشان می‌دهد رقم ۷۹۰۰ میلیارد تومان کسب شده که نسبت به رقم مصوب (۱۶ هزار میلیارد تومان) تحقق ۴۹٫۷ درصدی دارد.